

FAPTA LUI MIHAI VITEAZUL ȘI ATITUDINEA POLONIEI FAȚĂ DE ACEASTA

NICOLAE ZAHARIA*

Multe subiecte ce țin de istoria românilor se leagă într-un fel sau altul de momentul 1600, fie pornesc în argumentarea lor de la fapta lui Mihai Viteazul. Cu toate acestea nu există unanimitate în rândul istoricilor în ceea ce privește concluzia potrivit căreia la 1600 vorbim de o adevărată unire a Țărilor Române. Aș vrea să dau exemplu, viziunea a doi istorici contemporani și anume Ștefan Ștefănescu care nu demult aducea un omagiu lui Mihai Viteazul, punându-l pe același plan cu ai săi contemporani Rudolf al II-lea, Sigismund al III-lea Wassa, Papa Clement al VIII-lea¹. De cealaltă parte se situează istoricul imaginarului Lucian Boia² care susține faptul că Mihai Viteazul reprezintă un mit iar fapta sa a fost produsul secolului al XIX-lea, secolul națiunilor. Din punctul meu de vedere o justă interpretare a momentului 1600 poate fi reflectată de impactul pe care l-a avut acest moment în rândul puterilor vecine, în cazul de față, Polonia.

În studiul *Mihai Viteazul în cercetări polone*, Ilie Corfus³ menționează că în *Historia Polski*, apărută la Varșovia în 1957, reprezentând un tratat de istorie a Poloniei, elaborat de Institutul de istorie al Academiei Polone de Știință, faptul că Zamoyski, cancelarul și marele hatman polon „a paralizat în 1600 pe calea armelor, de astă dată în înțelegere cu Turcia și imperiul, încercarea de unire a celor trei țări române, făcută de Mihai Viteazul, domnul Țării Românești, care stăruise teama tuturor vecinilor românilor, și a instalat temporar în Țara Românească, ca vasal, pe al doilea Movilă, și anume pe Simion, sprijinind hotarul Republicii pe Dunăre”⁴. Ilie Corfus este indignat de faptul că un Tratat de Istorie a Poloniei cuprinde o singură frază, cea de mai sus, referitoare la fapta lui Mihai Viteazul de la 1600. Cercetările ulterioare întreprinse de istoricul Ilie Corfus îi vor reflecta contrariul.

Sfârșitul de secol XVI înregistrează o rivalitate deosebită între Imperiul Romano German al lui Rudolf al II-lea și Polonia lui Sigismund al III-lea, rivalitate care are la mijloc o miză importantă și anume controlul asupra Țărilor Române. În aprilie 1598

* Școala doctorală a Universității Valahia din Târgoviște, specializarea Istorie.

¹ Ștefan Ștefănescu, *Români - Latini Orientului - și conștiința europeană în secolul al XVI-lea*, discurs susținut la Academia Română în februarie 2006.

² Lucian Boia, *Istorie și mit în conștiința românească*, Editura Humanitas, București, 2005.

³ Ilie Corfus, *Mihai Viteazul în cercetări polone recente*, în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie «A. D. Xenopol»”, Iași, Extras I, 1964, p. 170.

⁴ *Ibidem*, p. 171.

Sigismund Bathory, principele Transilvaniei, a renunțat la tron în favoarea habsburgilor, iar Mihai Viteazul a recunoscut suzeranitatea împăratului, ca nou stăpân al Transilvaniei, în iunie 1598, prin tratatul de la Mănăstirea Dealu. Acest succes al habsburgilor⁵ afecta interesele Poloniei, însă în august 1598 Sigismund a reluat tronul Transilvaniei, pentru ca în martie 1599 să renunțe din nou la tron de această dată în favoarea vărului său, Andrei Bathory, cetățean și senator polon⁶, ceea ce reprezenta un pericol pentru Mihai Viteazul⁷.

Andrei Bathory îi cerea lui Mihai Viteazul să înceteze lupta cu turcii și să-i cedeze Țara Românească, iar Ieremia Movilă, domn al Moldovei și interpus al Poloniei îi cerea același lucru domnului muntean. Uneltirea Poloniei și a Moldovei împotriva domnitorului muntean este reflectată de solia trimisă la Istanbul din 7 august 1599, prin care acestea solicitau marelui vizir Ibrahim steagul de domnie pentru Andrei Bathory, dar și pentru Simion Movilă, ca nou domn al Țării Românești⁸. Despre aceste acțiuni îndreptate împotriva lui Mihai raporta și nunțul papal Malaspina, la 7 septembrie 1599, arătând că Ieremia Movilă, palatinul Moldovei, cu ajutorul unor fruntași poloni, se pregătea să-l alunge pe Mihai din Țara Românească, de partea acestora fiind și cardinalul Bathory a cărui oaste își stabilise tabăra lângă Alba Iulia⁹.

Aceeași atitudine față de Mihai Viteazul o avea și o parte a boierimii din Țara Românească care dorea supunerea acesteia față de Polonia. Pe acest fond relațiile lui Mihai cu Poarta erau dintre cele mai bune, în condițiile în care aceasta din urmă se temea de extinderea influenței Poloniei și în Țara Românească, așa cum se întâmplase în Moldova și Transilvania.

Asigurarea securității țării dinspre sud i-a facilitat lui Mihai organizarea campaniei împotriva Transilvaniei. Cu toate acestea domnitorul muntean nu a abandonat niciodată gândul încetării luptei antiotomane, așa cum reiese dintr-un raport polonez al lui Valentin Walawski, către Andrei Taranovski: „slobozi curând solii cardinalului, zicând că până ce nu-i vor arunca pământ peste ochi nu se va lăsa de lupta cu turcii, deoarece a jurat împăratului creștinilor de a-l ajuta împotriva turcilor, iar în ceea ce privește cedarea voievodatului, nu-mi las nimănui țara și patria până ce nu mă va trage de acolo cu dinadinsul de picioare”¹⁰. De asemenea Walawski continuă în raportul său să menționeze că atitudinea lui Andrei Bathory și Ieremia Movilă îl determină pe Mihai să atace Transilvania, acționând diplomatic și strategic, iar cel mai îngrijorat de această situație era regele Poloniei Sigismund III care se simțea direct amenințat¹¹.

Campania pentru cucerirea Transilvaniei a fost perfect organizată de Mihai Viteazul. El face cunoscut împăratului Rudolf II încă din iulie-august 1599, prin solia lui Stoica din Strâmba și a lui Petre Armeanul că „va încerca ceva în Ardeal și în

⁵ Ilie Corfus, *Mihai Viteazul și polonii*, Editura Academiei Române, București, 1938, p. 47.

⁶ Idem, *Cucerirea Transilvaniei de către Mihai Viteazul după o relație polonă contemporană*, Extras din „Romanoslavica”, XVII, 1970, p. 555.

⁷ Nicolae Iorga, *Mihai Viteazul*, Editura Militară, București, 1968, p. 282.

⁸ *Istoria Românilor*, vol. IV, Editura Enciclopedică, București, 2001, p. 620.

⁹ *Ibidem*, p. 20.

¹⁰ Andrei Veress, *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești*, vol. V, București, 1932, p. 338.

¹¹ *Ibidem*, vol. VI, p. 108-109.

curând va afla vești bune, chiar de-ar fi să-și lase capul și viața”¹². Împăratul și consilierii lui, care nu luaseră o hotărâre cu privire la soarta Transilvaniei, au evitat să adopte o atitudine fermă, cerând polonilor să nu intervină în Țara Românească și să nu-i ajute pe dușmanii lui Mihai Viteazul. Succesul lui Mihai Viteazul de la Șelimbăr în fața cardinalului Andrei Bathory a apărut în condițiile unor acțiuni diplomatice deosebite demarate înainte de desfășurarea campaniei, și anume a urmărit să convingă Imperiul Otoman că acțiunea sa nu va duce la atingerea intereselor Porții în zonă, iar pe Rudolf al II-lea l-a asigurat că acțiunea era spre binele său și în numele său având în vedere rivalitatea din Cracovia și Viena cu privire la controlul asupra acestei zone, Josef von Hammer în lucrarea sa intitulată *Istoria Imperiului Otoman de la origini până în zilele noastre*, prezintă astfel intrarea lui Mihai în Transilvania: „Acum Mihai cu spiritul său orgolios, voind să reunească sub stăpânirea sa Transilvania și Moldova a intrat - la sfatul împăratului - în primul din aceste principate și-l învinge pe cardinal într-o luptă care a avut loc la 20 octombrie 1599 între Șelimbăr și Sibiu”¹³. Ilie Corfus prezintă o narațiune polonă asupra împrejurărilor care au dus la cucerirea Transilvaniei de către Mihai și la moartea cardinalului¹⁴. Relatarea este probabil a unui nobil polon aflat în Transilvania, trimisă unui altuia în Polonia. Este o relatare plină de greșeli, de știri false. Găsim în această narațiune polonă și unele considerații în legătură cu ascensiunea lui Mihai. Interesantă, dar fundamental greșită este în această privință comparația pe care o face autorul narațiunii între acțiunile lui Mihai și expansiunea Imperiului Otoman: „începuturile la el sunt asemenea acelorora cu care casa otomană și-a lărgit și și-a întărit imperiul”¹⁵. Ceea ce se întrevede însă din relatarea autorului este teama ce a stârnit-o între poloni fulgerătoarea victorie românească din Transilvania, de unde sfatul autorului în legătură cu acțiunile lui Mihai „vecinii să nu-l ia în glumă... și cu atât mai mult pe acesta căruia porțile-i sunt deschise pentru orice nelegiuire”¹⁶.

Vestea înfrângerii cardinalului și a cuceririi Ardealului provoacă teama lui Ieremia Movilă și produce adâncă impresie în regatul Poloniei¹⁷. La 2 noiembrie 1599 un spion din Kosice în informa pe cancelarul Ioan Zamoyski despre intrarea lui Mihai Viteazul în Transilvania „în privința voievodului Transilvaniei”¹⁸ sunt noutăți că voievodul Țării Românești¹⁹ a intrat în țara Transilvaniei și s-a așezat cu tabăra la Brașov. Care vor fi dat lupta între ei”²⁰.

Îngrijorarea și teama lui Ieremia Movilă sunt reflectate de scrisorile adresate regelui, cancelarului și prietenilor săi care îi puteau veni ca ajutor ca Zolkiewski, și Potocki din Camenița²¹. Întărirea poziției lui Mihai Viteazul în Transilvania face din

¹² Eudoxiu de Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor*, vol. XII, publicat de N. Iorga, București, 1903, p. 441.

¹³ *Mihai Viteazul în conștiința europeană*, vol. 3, *Istoriografia străină din secolul al XIX-lea. Texte alese*, Editura Academiei Române, București, 1984, p. 245.

¹⁴ Ilie Corfus, *Cucerirea Transilvaniei...*, în loc. cit., p. 555.

¹⁵ *Ibidem*, p. 557-558.

¹⁶ *Ibidem*, p. 558.

¹⁷ Ilie Corfus, *Mihai Viteazul și polonii*, București, 1938, p. 53.

¹⁸ Cardinalul Andrei Bathory (29 martie - 28 octombrie 1599)

¹⁹ Mihai Viteazul

²⁰ Ilie Corfus, *Documente privitoare la istoria României culese din arhivele Polone. Secolul al XVI-lea*, Editura Academiei Române, București 1979, p. 398-400

²¹ Hurmuzaki, *Documente*, vol. I, Supl. II-I, București, 1893, p. 555.

curtea domnească a lui Ieremia Movilă centrul uneltirilor împotriva domnitorului român, locul de unde Sigismund Bathory formula din nou pretenții pentru tronul Transilvaniei și Simion Movilă pentru cel al Țării Românești. În condițiile în care diplomația nu a avut succes pentru anihilarea forței adversarilor săi, acțiunea militară rămâne singura soluție și anume atacul asupra Moldovei. Istoricul german Johann Christian von Engel menționa că pretextul lui Mihai de a ataca Moldova a fost reprezentat de dorința „de a-i alunga pe adepții transilvăneni ai familiei Bathory, refugiați în Moldova, unde găsiseră protecție la Ieremia Movilă precum și răzbunarea uciderii aliatului său Ștefan Răzvan”²². Declanșarea acestei acțiuni impunea din partea lui Mihai Viteazul informarea împăratului, acesta din comunicându-i „nu e vreme acum să ne batem cu Moldova, că turcii stau în spinarea noastră, iar de ne vom bate cu Moldova, noi ar fi să-i lăsăm pe turci”²³.

Von Hammer precizează în mod fals contextul intrării lui Mihai în Moldova menționând că „Rudolf și-a schimbat tactica și făcu totul pentru a-l determina pe Mihai să lupte împotriva principelui Moldovei iar Mihai acceptă propunerile împăratului”²⁴. Faptul că Rudolf al II-lea nu-și dă acordul în ceea ce privește atacul asupra Moldovei este reflectat de hotărârea consiliului de război din Viena „de a nu-i permite lui să facă o expediție contra Moldovei”²⁵. De altfel, la 22 decembrie 1599, din Plzen împăratul îi scria lui Mihai cerându-i să nu intre în Moldova pentru că „suntem de părere că în acest răstimp să nu se întreprindă nimic în această stare de lucruri”²⁶. Perspectiva atacului asupra Moldovei determină mare teamă la curtea regelui Poloniei Sigismund al III-lea. Acesta îi cerea în repetate rânduri împăratului Rudolf al II-lea de a-l opri pe Mihai. Astfel la 24 noiembrie 1599, din Niepolomice regele Sigismund al III-lea îi scria următoarele împăratului: „Mihai, voievodul Țării Românești, după ce, nu demult, și-a luat oștirea asupra Transilvaniei și după ce acea provincie a fost ocupată, plănuiește să năvălească și în Moldova, pe care o cârmuiește Ieremia. Am arătat în repetate rânduri prea sfintei voastre Majestăți imperiale că acea Moldovă, din vechime este de drept a regelui... cerem Majestății voastre ca Mihai să nu stârnească tulburări împotriva Moldovei”²⁷. Răspunsul lui Rudolf al II-lea către regele Poloniei vine la 12 decembrie 1599, din Plzen, răspuns prin care împăratul se angajează că îl va opri pe Mihai Viteazul să intre în Moldova „îl sfătuim pe Mihai Voievod, și prin scrisori și prin soli de-ai noștri, să nu schimbe ceva în Moldova sau să încerce ceva pe calea armelor”²⁸. De asemenea, împăratul scria regelui că „el va stărui ca Mihai să nu atace pe Ieremia, Moldova rămânând în situația în care se află, cu condițiunea ca nici voievodul moldovean sau un alt supus polon să nu uneltească împotriva lui Mihai sau a împăratului, cu atât mai mult cu cât erau cunoscute intrigile lui Movilă la

²² Mihai Viteazul în conștiința europeană, vol. 3, p. 76.

²³ Nicolae Iorga, *Documente nouă în mare parte românești relative la Petre Șchiopul și Mihai Viteazul*, Extras din „Analele Academiei Române”, seria II, tom. XX, 1898, p. 23.

²⁴ Mihai Viteazul în conștiința europeană, vol. 3, p. 246.

²⁵ Hurmuzaki, *Documente*, IV-1, p. 15.

²⁶ Mihai Viteazul în conștiința europeană, vol. 5, *Mărturii*, p. 218-219.

²⁷ *Ibidem*, p. 199-200

²⁸ *Ibidem*, p. 218-219

Constantinopol împotriva lor”²⁹. La 6-7 mai 1600 grosul oștirii lui Mihai Viteazul era la Bacău, iar la 8 mai domnitorul român scria împăratului la Praga „că a intrat în Moldova pentru a-l pedepsi pe Ieremia Movilă, care îl calomnia nu numai pe el, dar și chiar Casa de Austria, vrând a-i sustrage Transilvania de sub stăpânire”³⁰.

Impactul cucerii Moldovei era relatat astfel la Varșovia în 19 mai 1600 „nu ne vin știri prea bune că Mihai voievod a poruncit să se facă poduri peste Boristhenes sau Nipru, cum a cucerit Moldova, iar pe Sigismund Bathory și pe Ieremia, domnul Moldovei, îi asediază la Hotin, la 2 mile distanță de garnița poloneză, că are multă oaste cu el... numai Dumnezeu ne poate ajuta”³¹.

La 2 iunie 1600 Sigismund al III-lea se adresa deputaților adunați la Rawa cerându-le să aducă la Liov sau eventual la Lublin banii pe întreaga pătrime din veniturile domeniilor sale pentru organizarea unei armate de către hatmanul Zamoyski pentru formarea armatei împotriva lui Mihai Viteazul „și fiindcă primejdia care este astăzi în Moldova din partea lui Mihai poate că va veni și asupra statelor noastre”³². Vorbele regelui Sigismund al III-lea către senatori indică ideea lui Mihai de a cuceri Polonia „Mihai Viteazul este ca un erete pe pământul Moldovei, iar dacă el unește trei țări bogate și nu mici și le stăpânește cu o putere absolută, va fi o primejdie pentru Polonia”³³. Ideea de a cuceri Polonia de către Mihai Viteazul pare exagerată, însă există relatări în acest sens. Astfel într-o scrisoare a unui spion polon în Moldova către regele Sigismund al III-lea se arată că Mihai „alt gând nu are numai să meargă asupra Poloniei”³⁴. De asemenea, într-o scrisoare din 30 iunie 1600 a lui Petru Tylicki³⁵ către Cristofor Radziwill³⁶ sunt consemnate știrile din Moldova referitoare la planurile dușmănoase ale lui Mihai Viteazul asupra Poloniei: „Mihai se află în țara Moldovei și știrile atrag atenția asupra planurilor sale. Au plecat acum din țara Transilvaniei câteva sute de poloni, cu domnul Komorowski, cu domnul Iwicki și cu domnul Waclaw Zamoyski, pe care Mihai i-a fost lăsat acolo. Aceștia informează despre gândul său rău asupra patriei noastre”³⁷. De asemenea, nobilimea polonă din Podolia se temea de acțiunea lui Mihai, aceasta cerându-i la 3 iulie 1600 cancelarului Poloniei, Ioan Zamoyski „printr-o scrisoare din Camenița „să înainteze cât mai repede cu oastea pentru a o salva de primejdia ce se ridică din partea lui Mihai Viteazul”³⁸.

Noua situație din Țările Române face ca raporturile polono-otomane să fie reactivate, aspect reflectat de conținutul scrisorii regelui Poloniei Sigismund al III-lea, din 6 iulie 1600³⁹, către sultanul Mehmed al III-lea, scrisoare din care reiese faptul că acțiunile lui Mihai Viteazul ocupă un loc central în relațiile din Poartă și Polonia. Astfel regele Sigismund îl trimite în solie pe curteanul său, Adrian Rembowski, cu

²⁹ Ilie Corfus, *Corespondență inedită asupra relațiilor între Mihai Viteazul și Polonia*, Cernăuți, 1935, p. 25-26.

³⁰ Andrei Veress, *Documente...*, vol. VI, p. 97-98.

³¹ *Mihai Viteazul în conștiința europeană*, vol. IV, *Relatări și presă*, București, 1986, p. 260.

³² Ilie Corfus, *Documente privitoare...*, p. 403.

³³ Andrei Veress, *Documente...*, vol. VI, p. 136.

³⁴ P. P. Panaitescu, *Documente privitoare la istoria lui Mihai Viteazul*, București, 1936, p. 120.

³⁵ Vicecancelar al Poloniei

³⁶ Hatman al Principatului Lituaniei

³⁷ Ilie Corfus, *Documente privitoare...*, p. 405-406.

³⁸ *Ibidem*, p. 407.

³⁹ *Ibidem*, p. 408.

răspunsul și cu autoritate de a discuta în numele său despre toate cele întâmplate în ultimul timp în țările române. Toate aceste temeri au determinat expediția polonă în Moldova, al cărei succes a fost facilitat de tulburările din Transilvania ajungându-se în cele din urmă la prăbușirea operei lui Mihai. Cauzele sunt multiple și nu o exclud pe aceea a lipsei unui plan al domnitorului muntean, minuțios elaborat, în ceea ce privește unirea celor trei țări române. Cele de mai sus scot în evidență adevărata măsură a faptei lui Mihai Viteazul, impactul pe care l-a avut în epocă și impresia produsă în rândul contemporanilor. Cancelarul Poloniei Zamoyski menționa: „Acest Mihai vrea să jongleze cu toată lumea”⁴⁰.

MIHAI VITEAZUL'S INITIATIVE AND THE ATTITUDE OF POLAND TOWARDS IT

Abstract

The moment 1600 represented the historic event which led to important study researches along the time. Despite this an objective view could further enlightens the action of Mihai Viteazul's. Among the historians the deed of Mihai Viteazul from 1600 was differently approached. The present article wants to analyze it objectively through the consequences it generated among the powerful neighbors, especially Poland. In the author's opinion this is the only way in which a historical event could be judged.

⁴⁰ P. P. Panaitescu, *Documente privitoare...*, p. 200.